

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

Cap. XI. De Completorio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

*Nona etas agitur, pejoraque secula ferri
Temporibus, quorum sceleri non invenit ipsa
Nomen, & à nullo posuit natura metallo.*

Hæc (t) Satyrici objurgatio quàm verè convenit ætati nostræ! Sed nunquid desperandum? Absit. Ecce enim non est abbreviata manus Domini, ut salutare nequeat: neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat. Verumtamen iniquitates nostræ diviserunt inter nos, & Deum nostrum: & peccata nostra averterunt faciem ejus à nobis, ne exaudiret. Propterea fufis lacrymis indulgentiam Domini postulemus, ne caliginosa scelerum nox nos incautos apprehendat. Hora undecima est, ait S. (u) Zeno, conclusa sunt diei tempora, curramus omnes, festinemus, ne nox adsit, ne hora prætereat, ne nox mortis insistat. Beatus quidem qui à manè usque in noctem laborans paratum denarium tanquam debitum postulat. Sed quia bonus est Dominus, quia misericors est, speremus in eum, ut undecimæ licet horæ operarii laboris diurni denarium consequamur.

CAPUT XI.

DE COMPLETORIO.

§ I.

Completoriam cur sic dictum. Quare à lectione inchoetur. Ostensum contra quosdam Sanctum Benedictum primum Completorii institutorem fuisse.

1. **S**eptem divinis Officiis pro viribus ingenii mei, quod sentio quam sit exiguum, Domino opitulante commemoratis, remanet octavum, quod Com-

† Juvenal. Sat. 13. † Zeno in sup. serm. de Psalm. 128.

pletorium dicitur, & propter sui nominis effectum in fine ceterorum celebratur. Completorium enim dictum existimant quotquot de sacris Ecclesiæ ritibus scribunt, vel quia diei cursus, nostræque servitutis pensum hac hora completur, ut post Venerabilem (a) Bedam notat Jodocus Chlictoveus: vel quia in illo esus, potus, locutio, & alia ad corporis sustentationem necessaria complentur, & consumuntur, ut putant (b) Amalarius Fortunatus, & Hugo Victorinus post D. Benedictum. Hic capite 42. suæ Regulæ gravissimè præcipit, ut dicta vespera diebus jejuniorum, aliis autem diebus statim post cœnam, sedeant omnes in unum & legat unus collationes, vel vitas Patrum, aut certè aliud, quod edificet audientes, & lectis quatuor, vel quinque foliis, vel quantum hora permittit, omnibus in unum occurrentibus per hanc moram lectionis, si quis fortè in assignato sibi commisso fuerit occupatus, occurrat. Omnes ergo in unum congregati compleant, id est Completorium recitent, quo divinæ laudes complentur. Idè autem sanctus Pater lectionem Completorio præmitti voluit, ut Monachi ex diurnis operibus, vel negotiis distracti, ipsa lectione revocarentur ad Deum. Quare libros magnæ edificationis, & pietatis legi præcepit, cujusmodi sunt collationes Patrum à Joanne Cassiano conscriptæ, vitæ quoque Sanctorum, & diversorum Patrum ascetici sermones. Pro qua lectione Smaragdus Abbas Diadema Monachorum composuit, ut ex eo singulis diebus capitulum unum legeretur. Ex hac verò Monastica constitutione ratio colligitur, qua factum est, ut præter cæterarum horarum consuetudinem hoc Officium à lectione inchoetur. Brevis enim lectio, quæ hodie Completorium antecedit, illam procul dubio repræsentat,

a Beda lib. de medit. Pass. Christi per 7. horas. Jodoc. Chlict. 1. 2. Eluci Ecel. cap. de horis Canonic. b Amal. lib. 4. c. 8. Hugo in speculo cæp. 3.

quam ex Collationibus, vel vitis Patrum olim Monachi faciebant, postquam ipsum Completorium immediatè sequebatur. Quo peracto omnem prorsus loquendi facultatem sanctissimus Legislator denegavit, gravioris vindictæ reum statuens Monachum, qui hanc taciturnitatis regulam ausus fuerit prævaricari.

II. Quia verò S. Benedicti mentionem fecimus, illud hic opportunè monebo, quod à nemine, quod sciam, hætenus est observatum, ipsum videlicet præclarissimum Patrem primum Completorii institutorem fuisse: quæ assertio, quia apud aliquos non usquequaque eruditos admirationem habebit, æquiori lance libranda, & solidis rationum momentis stabilienda est. Facit in primis ad ejus veritatem astruendam, quod licet in Scripturis, & Patribus frequens habeatur mentio orationis faciendæ in fine diei; ad Vesperas tamen, & non ad Completorium illæ sententiæ referri debent. Accedit deinde quod ipso nomine Completorii nullus Ecclesiasticus Scriptor Benedicto antiquior usus fuit: nec apud quempiam Græcum, vel latinum Auctorem hujus Officii nomen reperitur. Res autem ipsa sub aliis nominibus vix à Vesperis discerni potest. Nec est quod animum cujuscumque moveat secunda Regula D. Augustini, quæ disertis verbis meminit Completorii, nam illa perperam tanto Doctore tributa est, & ab aliquo imperito conficta videtur: precibus enim matutinis Psalmos assignat octoginta octo, Lucernarium distinguit à Vesperis, & multas alias continet de divinis Officiis absurditates. Nomen item Completorii in (c) Regula Monachorum inter opera D. Hieronymi reperitur, sed illa spuria est, & Auctoris recentioris. (d) Cassiodorus quoque explicans versiculum Psalmi, *Septies in die laudem dixi tibi*, septem, inquit, illas significat vices, quibus se Monachorum pia devotio consolatur, Matutinas, Tertiam, Sextam,

c Reg. Monachar. c. 39. d Cassiod. in Psal. 118.

Nonam, Lucernariam, Completorios, Nocturnos. At iste scripsit Regula Benedictina jam promulgata, ut diligentes Chronologi observant, & ex Annalibus doctissimi Baronii luce clarius constat. Errant igitur toto cœlo, qui ab ipsis Apostolis originem Completorio fuisse asseverant. Et quidem Latinos Patres ante Benedictum expressam ejus mentionem nullatenus fecisse concedunt omnes diligentissimi rei hujus indagatores; Marcellus (e) Francolinus, Franciscus Suarez, Robertus Bellarminus, & alii. Idem de Græcis sentiendum est, quicquid nonnulli homines alioquin non contemnendæ eruditionis in contrarium reclament. Quid enim? commemorant illi orationem initio noctis ante somni dormitionem faciendam. Esto sanè. An idcirco hæc institutio ad Completorium trahenda est? Non credo. Enimverò vel de Vesperarum solemnitate, vel de aliqua privata oratione explicari debent: Ideoque valdè incompletum erat hoc Completorium. Miror in hac parte (f) doctissimi viri sapientiam dormitantem. Scribit hic expressam Completorii mentionem se primum invenisse apud Basilium in Regulis fufius disputatis. Age, proferamus textum. Completo jam die, ait ille, postquam horæ nonæ mysteria ex Actibus Apostolorum explanavit, pro iis omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciterve nobis evenerint, gratiarum actio succedat; eorumque quæ vel per consensum, aut secus contra animi sententiam prætermiffa sînt confessio: ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibusve, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo comprecabimur. Siquidem ad similia peccata iterum evitanda valdè utilis est præteritorum consideratio. Idcirco David dicit, *Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini*. Tuam fidem obtestor amice Lector, agnoscisne hæctenus ali-

e Francol. c. 14. & 21. Suarez l. de hor. Canonic. cap. 9. Bellarm. lib. 1. de bonis oper. in particul. cap. 11. f Bellarm. ibidem. Basil. reg. fuf. q. 37.

quod vestigium Completorii? An quia meminit confessionis, quam Ecclesia Romana Completorio præmittere solet, idè quendam ejus effigiem hic adumbratam existimas? Sed præstat sequentia Basilii verba recitare. Tum autem, inquit, primis se jam noctis intendentibus tenebris sequetur petitio, ut quies quam sumus capturi, inoffensa, & ab omni perturbatione, ac vitio libera sit, qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari Psalmus debet. Hæc ille, qui dum ingruentes tenebras, & Psalmi nonagesimi recitationem commemorat, videtur sanè primo aspectu ipsum Completorium delineare. Sed neutra conjectura sufficiens est. Primò quia cum statim post Nonam vespertinas preces recenseat; quæ antiquissimæ sunt, & completo jam die ad lucernam cantari solebant, ut capite superiori ostensum est, quid mirum si de tenebris mentio fiat? Deinde tametsi nonagesimum Psalmum etiam nunc ad Completorium dicamus, hujus tamen Psalmi designatio nihil facit pro Completorio: nam etiam hora sexta hunc eundem Psalmum dicendum esse præcepit, ut liberemur ab incurfu, & dæmonio meridiano. Quid quod (g) Baronius hæc eadem Basilii verba de tribus nocturnis vigiliis interpretatur, quæ olim ter in nocte surgendo recitabantur? Tandem idem Basilius sermone primo de institutione Monachorum, qui aliis est sermo quartus exercitamentorum pietatis, horarum Canonicarum tempus, & numerum describens adèd clarè rem istam definit, ut nulla amplius dubietas relinquatur. Is est, inquit, horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille David ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justitiæ tuæ.* Addit deinde idem Propheta: *Vespere, & manè, & meridie.* Quin & Spiritus sanctus circiter horam diei tertiam missus fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore, cum propter illam variarum lin-

g Baron. an 51. n. 69.

guarum efficacem vim Pharifæi discipulos irridere, negavit Petrus eos ebrios esse, qui eâ loquerentur, siquidem horam illam tertiam fuisse. Porrò Nona Dominicæ Passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verum quoniam item hoc est apud eundem David: *Septies in die laudem dixi tibi super iudicia justitiæ tuæ*: tempora autem illa quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartito dividenda meridiana oratio est, ita videlicet, ut pars una cibum præcedat, altera subsequatur, quò perpetua hæc nobis formula sit Deum septies per singulas dierum conversiones laudibus celebrandi. Ecce quas horas divino cultui suo tempore assignatas enumerat Basilius. Primò quidem ex Psalmis Nocturnos, Laudes, Sextam, & Vesperas. Addit ex novo Testamento Tertiam, & Nonam. Postea ut septenarius Prophetæ numerus adimpleatur sextam in duas partes dividi jubet, quarum una cibum antecedit, altera subsequatur. Quis hic non videt nullum Completorium apud Basilium fuisse? Nam qua ratione jam dictæ horæ sextæ partitionem ad septenarii numeri supplementum instituit, si post Vesperas aliæ preces superfuissent superioribus adjungendæ? Nulla igitur, non dicam expressa mentio, sed ne rudis quidem adumbratio Completorii in præcitata Basilii sententia videtur, quam idè ad Vesperas referre omnino debemus.

III. Confirmatur amplius hæc assertio ex diligenti ceterorum Græciæ Scriptorum discussione, qui multis sæculis post Basilium vixere. Nulla enim Completorii mentio apud illos habetur, adèd priscis Græcis ignotum fuit hoc officium. Joannes Climacus ad sextum pertinet sæculum. Is sermone de Pastoris officio; Quidam Pater, ait, post complementum vespertinarum orationum alicui duos, alii tres, aliis centum psallere Psalmos ante somnum injungebat. Ergò post Vesperas nulla solemnitas oratio remanebat, sed privata cuique psalmodia imponebatur. Euthymius Ziga-

benus Monachus vixit sæculo duodecimo tempore
 Alexii Comneni Imperatoris. Hic ad illum Psalmi
 versiculum, *Septies in die laudem dixi tibi*, sic enumerat
 Horas Canonicas, mediam noctem, diluculum, manè,
 horam tertiam, sextam, & nonam, & Vesperas. Nihil
 autem de Completorio. Eodem sæculo, vel paulò
 ante vixisse creditur Simeon Presbyter, & Præpositus
 Monasterii S. Mamantis, qui oratione vigesima quinta
 de fide, & moribus, vespertino officio completo præci-
 pit Monachum benedictionem à Prælato percipere,
 post in cellam recedere, & obserare ostium, ac
 post privatas lectiones, & rationes super storem
 cubare. Ante istos, sæculo scilicet nono, floruit Si-
 meon Metaphrastes, qui passim in vitis Sanctorum
 Matutinum commemorat, itemque Tertiam, Sextam,
 Nonam, & Vesperas, numquam tamen Completo-
 rium. Denique qui voluerit omnes Scriptores Græ-
 cos evolvat, & inveniet de Completorio alium ubique
 silentium. Auctor libri *2° Doc.*, quem Jodocus Coccus
 in Thesauro Catholico scripsisse ait anno Domini 1480.
 primus est ex his quos vidi, qui Completorii memine-
 rit. Sic enim scribit capite de horis Canonicis. Matu-
 tinus cantus obitur, quia primò omnis Christianus
 debet manè celebrare Christum: secundò mulieres
 manè venerunt portantes aromata ad unguendum Chri-
 stum: tertio ipse Dominus manè surrexit è sepulchro.
 Inter matutinum, & vespertinum interveniunt aliæ
 Canonicæ horæ, quibus canitur prima hora, quia prin-
 cipium diei est, & monstrat nobis illam lucem, quam
 Deus nobis donavit educens nos è tenebris, & in lucem
 aternæ vitæ ponens. Tertia, quia tunc descendit in
 Apostolos Spiritus sanctus, illuminans eos, & ipsi muta-
 runt linguas suas, ut proficiscerentur ad prædicandum
 Evangelium toti orbi terrarum. Sexta, quia tunc
 Christus in Crucem sublatus fuit, in qua pependit us-
 que ad nonam. Nona, quia tunc expiravit Dominus.

Apodipna (quasi dicas Postcœnia , quæ nostro Completorio correspondent) canuntur , quia cubitum iturifumus. Idè Deo gratias agimus petentes , ut nobis sanctum suum Spiritum mittat , qui nos à laqueis diaboli custodiat , ne nos ille ad libidinem suam supplantet. Mediæ noctis canticum , quia dixit Christus , *Vigilate , & orate , quia nescitis qua hora Dominus veniat*. Rursus dicitur , *Media nocte clamor factus est , ecce sponsus venit*. Hactenus prædictus Auctor. Quod si quempiam Græcum Scriptorem ex antiquioribus repereris , qui Latinè redditus Completorii nomine utatur , id vitio Interpretum tribuendum est , qui nostrorum temporum consuetudinem attendentes , quoties in textu Græco hanc vocem τὸ λυχνικόν , vel aliam similem inveniunt , Completorium vertunt , cum potius horam lucernarem , seu vespertinam interpretari debuissent. Denique , ut è Græcia in Latium regrediar , ex hymno S. Ambrosii , quem nos toto ferè anno in vespertina synaxi ritu Cisterciensi decantamus , licet evidenter colligere ipsas vespertas tunc solemniium precum complementum fuisse , quas idcirco ante somni quietem persolvebant. Precamur enim in hoc hymno ;

*Artus solutos ut quies
Reddat laboris usui :
Mentesque fessas allevet ,
Luctusque solvat anxios.*

Itemque ,

*Exuta sensu lubrico
Te cordis alta somnient :
Ne hostis invidi dolo
Pavor quietos suscitet.*

Sanctus itaque Benedictus , qui horam vespertinarum sic temperari præcepit , ut subsequens cibi refectio luce adhuc diei clarescente sumeretur , ne Monachi , qui

omnes in uno loco singulis lectis dormiebant, sumpto cibo fabulis, otioque vacarent, aut nullo orationum muniti præsidio quieti nocturnæ se traderent, prudenti consilio præcepit, ut audita prius spiritali lectione, tribus Psalmis directaneis sine Antiphona Completorium persolverent, acceptaque Prælati benedictione rectà cubitum irent, ne fortè privata & indiscreta oratione alter alterius necessariam quietem impediret; Sed communi locutione cessante, cæterisque diei exercitiis fideliter consummatis, omnia corporis membra, omnes sensus & potentiæ, soli Deo, qui non dormit, neque dormitat, committerentur, donec somno relictis artibus obserata nocturno silentio oris claustra janitor labiorum nostrorum ad annunciandas ejus laudes in nocturnis officiis aperiret.

§. II.

*Completorium qua hora celebrandum. Admonet nos finis nostri.
Mystica ejus significationes. Quæ sit bona, &
vivificans mors, quam justî optant.*

I. **P**Atet ex dictis Canonicum tempus Completorii quale sit, hora scilicet duodecima jam exacta post cœnam, & omnia opera somnum antecedentia, ante finem crepusculi vespertini, postremo scilicet termino abeuntis diei, ut docent (a) Bellarminus, & Durantus, atque alii Scriptores apud ipsos. Non idèd tamen quorundam Canonistarum errorem sequi debemus existimantium Completorium unam esse ex nocturnis vigiliis: quamvis enim post solis occubitum celebretur, diurnis nihilominus officiis tanquam ipsorum complementum deputatur. Finis autem officii finis etiam nostri nos admonet. Quotidie morimur, & quasi

a Bellarmin. libro 1. de bonis oper. in part. c. 11. Durant. de ritib. Eccl. libro 3. c. 12. Hostien. Jo. Andreas, & alii in c. 1. de celebrat. Missarum.

aquæ dilabimur super terram, quæ non revertuntur: quotidie commutamur, quot puncta scribo, tot meorum temporum sunt detrimenta. Omnimomento pars aliqua vitæ demitur, & tunc quoque cum crescimus, vita decrescit. Quid in rebus humanis certius morte? quid hora mortis incertius invenitur? ut exclamat (b) Bernardus: Senibus quidem in januis, adolescentibus in insidiis est. Dicere quisque potest cum (c) Poëta Venusino,

*Quis scit an adjiciant hodierna crastina summa
Tempora dii superi?*

Quare id agendum ut una dies instar totius vitæ nobis sit: *Ne glories in crastinum*, ait (d) Sapiens, *ignorans quid superventura pariat dies.* (e) Romanus Philosophus luculentissimè: Pectus mortale nunquam magis divinum est, quam ubi mortalitatem suam cogitat, & scit in hoc natum hominem, ut vita defungeretur. Quanti incolumes hodie vivunt, cras futuri pulvis, & umbra? Ille itaque beatus censeretur debet, qui sic semper, & ubique vivit, ut ultimam quamque lucem tanquam non rediveram consumat.

METRUM XXIII.

Phosphorus ecce diem solito properantior affert,
     En roseo fugat astra flagello.
 Purpureis evecta rotis Tithonia conjux
     Iam reduci parat athera Phœbo.
 Ecce mora impatiens tremulis emergit ab undis
     Claro fulgens Cynthius ore.
 Nascenti arridet perfusum lumine cœlum,
     Plaudit tellus, concinit aër,
 Vix tamen aethereo rutilans effulsit in axe
     Terris undique luce relectis:

♣ Bern. de conv. ad clericos cap. 14. c Horat. libro 4. od. 7. d Prov. 27. 16
 e Seneca epist. 110.

*Cum subito excelsum cœli conscendere cliuam
 Cursu nititur ocior Euris
 Attollitque diem, medioque è culmine victor
 Totum flammis concremat orbem.
 Mox jam defessus rutilantes contrahit ignes
 Æquoreas decliuis in undas.
 Deficit heu senio languens, victusque recedit
 Obscuris obnubilus umbris
 Primum humili, hinc celsa fulgebat lampade, tandem
 Furvæ cessit tempora nocti.
 Flet largis cœlum lacrymis, solique cadenti
 Tellus aggemit, aggemit aër
 Funereis facibus prolucent sidera, terram
 Nigro nox involvit amictu.
 Scilicet hæc hominum norma est, vitæque fugacis,
 Quæ nascens jam desinit esse.
 Quid senium, & multos fingis mansura per annos,
 Vitæ gaudia cæca Juventus?
 Hora volat, finis properat, nox atra tenebris
 Imminet, & caligine multa.
 Vive igitur, medio dum Phœbus in æthere fulget,
 Vive hodie, cras vivere serum est*

II. Porrò mysticæ hujus horæ significationes multæ sunt. Christus enim hac hora pridie mortis suæ ad hortum exiit post cœnam, ut salutem ab horto auspicaretur, à quo nobis interitus, & perditio. Oravit prolixius procidens in faciem suam, ut orantis habitum ab ipso disceremus. Et cœpit contristari, & mœstus esse, non solum timore imminentis mortis, sed multò magis ob Judæ infelicitatem, ob Judæorum perditionem, ob ingratum Christianorum animum erga ipsum, nam plerisque prævidebat nihil sui sanguinis effusionem profuturam. Tristitiam verò suam statim retulit ad Deum cum oratione dicens æterno Patri, *Non mea, sed tua voluntas fiat.* Hæc vox capitis, salus est totius corpo-

ris, ait Magnus Leo Papa. Hæc vox omnes fideles instruxit, omnes Confessores accendit, omnes Martyres coronavit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorum superare terrores: nisi Christus in omnibus, & pro omnibus patiens Patri diceret, *Fiat voluntas tua?* Discant igitur hanc vocem omnes Ecclesiæ filii magno pretio redempti, gratis iustificati, & cum adversitas violentæ alicujus tentationis incubuerit, præsidio potentissimæ rationis utantur: ut superato tremore formidinis, accipiant tolerantiam Passionis. Et cum prolixius oraret sanguineus sudor æstuantis animæ indicium per omnes artus erumpens terram perfudit, ut hoc vivifico rore declararet Dominus terrenos homines divino sanguine redimendos. Olim canebat (g) Sponsa, *Dilectus meus descendit in hortum suum, ut pascatur in hortis, & lilia colligat.* Sed mutata hic rerum facies, expiandis sceleribus, non legendis floribus destinatur hic hortus. O felicem hortum Dei cruore irrigatum, qui tui creatoris preces audiens, ejusque mœroris, & agonizæ conscius primi illius paradisi felicitatem superasti! Utinam ariditas mea sanguineo hoc rore irrigetur. Anima mea Domine, sicut terra sine aqua tibi, sæcunda eam copioso hoc imbri, ut reddat tibi fructum temporibus suis. Hac etiam hora Dominicæ sepulturæ memoria celebratur. Corpus enim Christi è cruce depositum in monumento positum est, non corruptioni obnoxium, sed ad immortalitatem surrecturum. Quiescamus suaviter in hoc sepulchro quicumque Christi passionibus communicamus. Maneamus in eo securi, nam futurum illud gloriosum (h) Propheta prædixit: Eamus inquam & nos, & moriamur cum eo: ea scilicet morte, de qua psallimus (i) *Preiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus: ut consepulti cum Christo ingrediamur in*

f Serm. 7. de Passione, g Cant. 6. 1. h Isai. 11. 10. i Psalm. 115.

abundantia sepulchrum. Hæc mors vivificans est, qua nobis ipsis, & mundi actionibus morimur. Hæc mors perducit nos ad vitam, quæ non nisi mortua carne cognoscitur, sicut scriptum est, (l) *Non videbit me homo, & vivet.* Nos enim sumus anima immortale animal, inquit (m) Xenocrates, in habitaculo mortali clausum, & vitæ hujus amissio à malo in bonum est transitus.

III. Hominem duplici ratione mori agnoverunt Platonici apud (n) Macrobius, primùm si anima in corpore adhuc manens corporeas illecebras contemnat, & omnes affectiones, ac voluptates exuat. Utramque mortem, qui Dei amator est, libens amplectitur, teste (o) Maximo Tyrio: quia nisi quis à semetipso deficiat, ad eum, qui super ipsum est, non appropinquat. Præcipuè verò mysticam mortem, qua anima à sensibus, & corporeis illecebris avellitur, optat quotidie perfectionis cupidus, & dicit, (p) *Moriatur anima mea morte justorum.* Bona mors, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Bona mors, qua corpus non cadit, sed anima sublevatur. Utinam hac morte frequenter cadam, ne me laquei horrendæ mortis comprehendant: ut non sentiam lascivientis vitæ mortifera blandimenta: ut non movear ad sensum libidinis, ad æstum avaritiæ, ad iracundiæ stimulos, ad angores sollicitudinum, & molestias curarum. *Moriatur anima mea morte justorum*, ita ut illam nec fraus decipiat inimici, nec carnis blanditiæ inficiant, nec ignita mundi tela conficiant. Quis mihi det, non solum carnis oblectamenta, sed & undique irruentia corporearum similitudinum phantasmata mentis puritate transvolare, ut moriar cum Christo & sepeliar, cum ipso transeam ex hoc mundo ad Patrem, & ostenso, ac viso Patre dicam cum Philippo, *sufficit mihi?* Hæc est mors, quam

l Exod. 33. 20. m Xenocrat. libro de morte, & Macrobius in Som. Scip libro 1° c. 13. 9. Max. Tyr. serm. 1.

optabat

optabat (q) S. Job, cum diebat: *Elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.* Hæc est mors non hominum, sed Angelorum, ut eam vocat (r) Bernardus, de qua fidelibus ait (s) Apostolus, *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* De hac morte sic loquitur (t) Clemens Alexandrinus: Vir qui eam accepit lucem, ad quam non patet aditus, ad Dominum peregrinatur, etiam si in terra cernatur ejus tabernaculum: animam enim abducit à motibus, & affectionibus, & rursus vivit morte affectis cupiditatibus. De eadem hæc habet in moralibus (u) Gregorius Magnus: *Quisquis sapientiam, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus, moritur, ne jam ejus amore teneatur.* Nullus quippè eam vidit, qui adhuc carnaliter vivit, quia nemo potest Deum simul amplecti, & seculum. Qui enim Deum videt eo ipso moritur, quo vel intentione cordis, vel effectu operis ab hujus vitæ delectationibus tota mente separatur. In hac morte, ut explicat (x) Richardus Victorinus, jacet corpus sine sensu & motu, fitque illa valdè gravis, & verè mirabilis non dissolutio animæ, & corporis; sed alia hac multo mirabilior, multoque gloriosior divisio animæ & spiritus. Hanc autem in nobis operari solet, sicut testatur Apostolus, *Vivus ille Dei sermo, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ, & spiritus.* Quod verò Deum videre mors sit, hac ratione subtiliter explicat (y) Marius Victorinus Afer: Si quis Deum viderit, moriatur necesse est, quia Dei vita, & intelligentia in semetipsa est, non in actu: omnis autem actus foris est; hoc verò est nostrum vivere, quod foris est vivere: ergo est mors Deum videre. Omittenda igitur vita foris, omittenda intelligentia, si Deum videre volumus, & hoc nobis mors est. Simili enim si-

q Job. 7. 15. r Bern. serm. 52. in Cant. s Coloss. 3. 3. t Clem. Alex. 6. Strom.
 u Greg. libro 18. mor. cap. 27. x Richard. de extrem. mali, & proem. boni
 tract. 3. cap. ult. y Mar. Victorin. initio libro 3. adv. Arium.

mile videtur. Sic differit obscurissimus iste Scriptor. Nec desunt mortis hujus exempla, præsertim in devoto fœmineo sexu. Seraphica Virgo (z) Catharina Senensis, quæ sæpè sapius hanc Angelicam mortem passa est, scribit in ea separari animam ab omnibus potentiis, quia omnes elevatæ sunt, & absorptæ in Deum. Tunc autem, ait, amittit corpus sensus suos, quia oculus videndo non videt, auris audiendo non audit, & sic de cæteris sensibus, omniaque membra ab amore ligata sunt, ideòque clamant qui sunt hujusmodi, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Altera (a) Catharina Janvensis verè mirabilis, ac Theodidacta mulier ita de hac morte experientia magistra philosophatur, Postquam Deus expoliavit animam mundo, carne, divitiis, exercitiis, affectibus, & omni alia re, præterquam ipso Deo; voluit insuper eam seipsa denu- dare, & separare animam à spiritu forma quadam terribili, modoque patiendi subtilissimo, quem explicare, & intelligere difficillimum est, nisi aliquis divino lumine perfusus id in se experiretur. Infudit Deus in cor ejus novum amorem adedò subtilem & vehementem, ut animam cum omnibus suis potentiis à suo esse naturali abstractam traxerit ad se, quæ hoc amore semper occupata in nulla re poterat delectari, nec cælum, vel terram respicere. Corpus autem absque suo esse naturali quasi confusum, & attonitum remanebat, nesciens ubi esset, vel quid deberet dicere, & operari. Denique (b) Maria Vela Ordinis Cisterciensis Sanctimonialis, quæ Abulæ in Hispania eximiâ hoc seculo floruit sanctitate mortem, quam vivens subiit incendio amoris combusta, sic scribens ad suum Confessarium describit. In ardenti charitate patitur anima felix, & delectabile tormentum, & terribile martyrium per manum ipsius Dei, adedò sæpè crescente incendio, ut animam

z Cathar. Senensis, Dialogi sui cap. 79. a Cathar. Janvensis in dialogo cap. 20.
b Ex vita Mariæ Velæ par. 2. c. 43.

comburat, & ad corpus etiam flamma pertingat. Cumque aliquando natura hunc ignem accusaret timens ne ab eo consumeretur, audivit vocem Dei dicentis sibi: Sine te comburi: itemque, In hoc igne purificaberis. Quid verò sentiat anima, dum cruciatur in hac flamma, quis poterit explicare? Moritur enim morte suavissima, sui obliviscitur, & omnium creaturarum, omne spatium angustum illi videtur, nec in se manere potest, nec toto cœli, terræque ambitu contineri. Vellet coram Deo annihilari, & in laudem ipsius omnino resolvi. Porro corpus sine pulsu remanet intensissimis doloribus afflictum, expers cibi, & somni, ac penè mortuum, nisi quod anima impetu amoris acta quandoque compellit ipsum voces tollere ad sidera altissimis gemitibus, & clamoribus inarticulatis. Hæc & alia plura de mystica hominis morte sanctæ animæ scripserunt, quæ inexpertis incredibilia videntur. Mors autem ista in contemplatione contingit, ad quam ferotinum tempus jam ingruentibus tenebris maximè idoneum esse omnes Theologiæ mysticæ Doctores asseverant. Sed & quidam (c) Ethnicus hanc veritatem non ignoravit, qui de seipso ad amicum scribens ait: Mirè silentio & tenebris animus alitur, ab iis quæ avocant abductus, & liber, & mihi relictus non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens vident, quoties non vident alia.

§. III.

Hora Completorii obtulit Abraham sacrificium. Contemplationis series ex eodem sacrificio explicatur. Deprecatio pro dono contemplationis.

I. **I**Deò ante Completorium versiculus ille (a) Psalmi decantatur, *Converte nos Deus salutaris noster,*

c Plin. junior, libro 9. Epist. 36, & Psalm. 84.

quo peracto jam die è negotio ad otium, ab externis ad interna, à malitia diei ad noctis quietem, & ab actionum solitudine ad contemplationis suavitatem revocemur. In cujus rei typum (b) Patriarcha noster Abraham, cum accepta super numerum stellarum futura propaginis repromissione præscriptum à Domino sacrificium ipsa hora Completorii offerret, conversionem nostrâ ab activæ vitæ exercitiis ad contemplativæ sublimitatem non sine ingenti mysterio præfiguravit. *Sume, inquit, mihi vacca triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam.* Ubi illud in primis observandum est, quod quadrupedibus bestiis volucres etiam in sacrificium adjunxit. Nam, ut ait (c) Richardus Victorinus, in avibus studia spiritualia, in animalibus corporalia exercitia intelliguntur. Qui vero ad apicem perfectionis anhelat, aves bestiis, interna externis, contemplationem actioni conjungere debet. *Et bestias quidem divisit Abraham in duas partes, volucres autem non divisit.* In internis enim exercitiis, quæ ad aves pertinent, cum soli divino conspectui pateant, illud dumtaxat oportet intendere, ut divinæ placeant voluntati: At in externis & corporalibus, quibus tum propter Deum, tum propter proximum insistimus, intentionem nostram necessario dividimus, & geminamus, & ad divinum beneplacitum, & ad proximi utilitatem attendentes. His autem studiis dum incumbimus, adhuc viget diei malitia, adhuc urit æstus concupiscentiæ, adhuc fervet carnalis prudentiæ calor. Ideo sacrificium nostrum custodire debemus, ne descendentes volucres ineptæ scilicet, ac superbæ cogitationes, immissiones per Angelos malos, illud coinquinent, & discerpant. Sed quid dicit Scriptura? *Cumque S il occumberet, sopor irruit super Abram, & horror magnus, ac tenebrosus invasit eum.* Ecce quomodo occidentem

b Gen. 15. & Richard, de differ. sacrificii Abrahæ, & Mariæ.

Solem comitatur sopor, & post soporem sequitur horror. Hunc vero soporem non illum arbitror esse, quem infirmitatis nostræ defectus, vitæque hujus necessitas immittit: soporem intelligo corporei sensus excessum, animi quietem, mentis alienationem. Dum igitur Sol occumbit, dum vanitatis deficit amor, dum carnis concupiscentia refrigescit, homo spiritualis irrudente desuper somno extra semetipsum rapitur, & ex divina revelatione, quasi per somnum, ea incipit cernere, & cognoscere, quæ prius fervente sole vix, vel nullatenus poterat intueri. *Per somnium in visione nocturna, ait (d) Job, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina.* At hunc soporem horror magnus, & tenebrosus subsequitur, (e) eodem attestante qui dicit, *In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pavor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt.* Et, *Si dixerero, consolabitur me lectulus meus, & relevabor loquens mecum in strato meo, terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.* Quis enim non horreat, & contremiscat, dum mystico sopore supra semetipsum elevatus videt Deo revelante quantis quotidie periculis subjaceat, quam sit pronus ad casum, quam tardus ad surgendum, quam facilè perituræ carnis illecebris decipiatur; & insidiantis diaboli fraudibus ad ruinam impellatur?

I I. Pergit Scriptura: *Cum ergo occubisset Sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter divisiones illas.* En veram conversionem, quam initio Completorii postulamus: En totius seriem contemplationis. Primo occumbit Sol, postea soporatur homo, horror deinde invadit eum, tum caliginem videt tenebrosam, quam clibanus fumans dissolvit, & succensa lampas transeuntis ignis inflammat.

d Job. 33. 15. e Job. 4. 13. Idem 7. 13.

Postquam igitur prædictus horror studium spiritualis viri à caducis transtulit ad æterna, omni vitiorum tyrannide subacta, de conscientia incipit tranquillitate gaudere, & invalescente bona consuetudine in simplicem mentis nuditatem exaltatur; tunc fit caligo tenebrosa humana ratione imperscrutabilis, quam (f) Magnus Areopagita lucem esse ait, in qua Deus inhabitat, propterea tenebrosa vocatur, quod lux excedens, & exuperans, id quod luce tegitur, nimio splendore involvat. *Nubes*, inquit, & *caligo in circuitu ejus: & posuit tenebras latibulum suum*. Ad hunc fulgentissimum radium divinarum tenebrarum, qui omni essentia superior est, mysticæ Theologiæ (g) magister, Dei amatorem elevandum fore promittit, cum à se ipso, & ab omnibus liber fuerit, & solutus. Ad idem Psalmus nos hortatur (h) qui dicit, *Accedite ad eum, & illuminamini*. Ne fortè desperes, & dicas, *Nulla est spes videndi Deum*, nam *Deum nemo vidit unquam, & lucem habitat inaccessibilem* (i) præcipit Psalmus ut accedas. Ad quem? Ad Deum. Sed scriptum est, (k) *Scrutator majestatis opprimetur à gloria*. Accede ergo humiliter, accede confidenter, & illuminaberis, & facies tua non confundetur. Ideo post caliginem sequitur clibanus fumans, & lampas ignis. Prius ignis fumigans, postea ignis flammans. In clibano fumante intelligitur incendium amoris, in lampade lux gratiæ revelantis. Nam quia lux Divinitatis iis tantum, teste (l) Dionysio, verè collucet, qui immunda omnia, & munda transeunt, omnemque omnium sanctorum fastigiorum ascensum superant, & divina omnia lumina, rationesque cœlestes relinquunt, & in caliginem ingrediuntur, in qua vera est, ut scripta divina tradunt, is qui est super omnia, ad quam sublimitatem non nisi charitate currendo

f Dionys. Areopag. Psalm. 96. & 17. g Dionys. Areopag. cap. 1. mysticæ Theologiæ Psalm. 33. h 1. Joan. 4. 12. & 14. Timoth. 6. 16. k Prov. 25. 27. l Dionys. cap. 1. mysticæ Theologiæ.

pervenitur; idcirco amoris incendium in clibano cordis succendi debet. Sed quia in hac vita quantumcunque proficiat homo, nunquam ad summum perfectionis fastigium pervenire potest, ut Deum diligat totis viribus, tota mente, tota virtute, non sine causa succensus clibanus molestum, & lacrymosum eructans fumum ostenditur. Lampas vero ignis intimæ lucis quandam denotat inchoationem, in cujus tenui ac subobsuro fulgore æternorum bonorum supereminetia nobis interim manifestatur, donec crescamus usque ad perfectam diem, & ad illam felicem patriam perveniamus, in qua lumen lampadis, & lucernæ jam necessarium non erit, quia claritas Dei illuminabit nos.

III. O ignem! ô lucem! quæ post solis occasum immittitur, quæ tenebras peccatorum expellit, fiduciam gignit, nutrit spem, tollit timorem. O fidelem Abrahæ æmulatorem, cui datum est hostiam gratam offerre Deo, & post horrorem, & somnum divinum ignem, sanctumque lumen accipere. *Converte nos Deus salutaris noster, & averte iram tuam à nobis: festina ad adjuvandum nos hac sacratissima hora, qua à diei negotiis ad otium contemplationis toto mentis affectu converti desideramus. Ecce supplex & lacrymans pedibus tuis advolvor novellus Ephraïm, qui quasi avis avolavi, nidum quærens mihi, ubi reponam pullos meos, affectus meos. Cognovi nimirum tempus miserendi, quia venit tempus. Non me deinceps, te adjuvante, benignissime Salvator, non me ad egenam convertam hujus mundi elementa, ne mihi thesaurizem iram in die iræ, ne rursus vagari incipiam post greges sodalium meorum, ne ligatis manibus & pedibus proiciar à facie tua in tenebras exteriores, ne tanquam tepidum evomas me ab ore tuo, ne cum ipse veneris scrutans renes, & corda, scrutans Jerusalem in lucernis, inveniar minus habens. Et nunc Domine, Pater meus es tu, ego vero lutum: fictor meus es tu, & opus ma-*

num tuarum ego sum. Ne memineris iniquitatum mearum, & anticipent me misericordiae tuae. Unam petiit te, hanc jugiter requiram, ut inhabitem in domo tua omnibus diebus vitae meae. Effunde ergo, clementissime Deus, largam super me benedictionem de rore caeli, & de pinguedine terrae. Terrae inquam viventium, qui potantur torrente voluptatis tuae, & satiantur ab ubertate domus tuae. Utinam dirumperes caelos, & ad me descenderes, ut durities mea liquefacta diffunderet, & amore tuo ignitus praesentia tua dignus inveniret. Sicut desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Quando veniam, & apparebo ante faciem tuam? Quando veniam ad te supereminenti contemplatione elevatus de terra deserta, in via, & in aquosa, ut videam virtutem tuam, & gloriam tuam? Quamdiu miser jactabor in fluctibus mortalitatis meae, clamans ad te Domine, & non exaudis? Audi clamantem de profundis tenebrarum, introduce me in caliginem tuam, in qua lucet radius majestatis tuae, ut videam te, & sciam te, nunc quidem per speculum, & in aenigmate: postea vero discussa caligine facie ad faciem, cum lux perpetua fulgebit super me in regno felicitatis.

M E T R U M XXIV.

*H*oc est quod opto: cetera disfluunt
 Verna more nivis, quae tenui halitu
 Spirantis Zephyri liquefcit.
 Quid mihi Regum culmina, quid opes,
 Quid mollioris gaudia vitae,
 Aut vana ingeritis premia gloriae,
 Gentes sinistro tramite diviae,
 Iussisque indociles Dei?
 Omnia sordent: quicquid celsum
 Magno caelum continet ambitu,
 Quicquid tellus foecunda parit.

Tu Rex beate cœlitum ,
 Mundi sator , & rector ,
 Humani generis spes , amor , & quies ,
 Qui lucido astrorum in folio sedens
 Intimos cordis penetras recessus :
 Interna pelle nubila ,
 Componere fluctus turbidas ,
 Vt spiritus contagio
 Emancipatus corporis
 Tranquillus ad te convolet.
 Da votis facilem te Pater optime ,
 Tuæque lucis fulgidum menti jubar
 Emitte cœlitus ,
 Vt rursus patrio reddita cœlo
 Veri se repleat luminis haustu ,
 Tu poli terræque præses , tumidi quoque pelagi
 Moderatrix mens veni , cuncta regens vice stabili.
 O sacrum mundi decus , Patris & unica soboles ,
 Tuo semper parenti sapientia similis ,
 Intelligibilium expressio , nec Patre junior ,
 Nec minor , lux sempiterna effigies nitida Dei.
 Te semper generat , & semper amat , tibi placidus
 Annuit semper Parens : constat perpetuus amor
 Geniti , & Genitoris , ambos nam fœdere sociat
 Eterno unus amor , & spiritus : hunc sine numero
 Numerum facitis. Bonum simplex , unica Deitas ,
 Simplex aternitas , parque potentia , par amor
 Tibi cum Patre est. Nihil te sine dicere potis est ,
 Qui Verbo cuncta dicit. Sine te nihil opifex
 Aut facit , aut firmat. A te omnia condita numerum ,
 Artemque habuere , normam quoque , pondera , speciem.
 Huc igitur ades boni fons sapientia , maculas
 Absterge mentis , cernere ut vultum queam ,
 Vultum beatos qui facit Angelos ,
 Tu quoque Amor Deus ,
 Amor perpetuus Patris ,

Perpetuus Verbi Amor ,
 Vtrique compar , utriusque vinculum.
 Quem vis volendi , vis redamantium
 De corde semper intimo
 Spirat perrenni amore.
 Ades præpes & ex alto
 Septena mitte munera.
 Tu lux siderea domus ,
 Sanctorum fomes ignium ,
 Vigor igneus orbis ,
 Hospes pudici pectoris ,
 Sanctique amoris pronubus ;
 Dux ad astra , cordis ardor ,
 Et mentium voluptas.
 Huc opum diviniorem
 Dives , pax animi veni :
 Arcem pectoris occupa ,
 Nam tuo sine Numine
 Mens torpet , ut flumen gelu.
 At at recenti quo feror impetu
 Sublimis inter nubila ?
 Subitus unde mihi
 Venit furor ? quis me vigor ,
 Aut qua vis nova concitat ?
 Cernitis ? an rerum species deludit amantem ?
 Per medias equitare nubes ,
 Stelliferumque pede
 Iam videor calcare polum.
 Ad cœlitum consortium
 Super nitentis æthræ
 Altum feror cacumen.
 Ecce domus , turreſque recedunt :
 Iam pendula in minimam coit pilam globosa tellus ,
 Iam Solis , & Luna supervohor , Iovisque ſedes.
 Modo quod erat culmen refulgens ſiderum pyropis
 Calco pavimentum pedibus , & ſancta cerno

Delubra Divum,
Trahit me spiritus post se, meumque sacro
Amore pectus urit.
O raptus, atque excessus anima!
O mysticum silentium!
O sancta solitudo!
Pretiosa mors carnis, quies tranquilla, fax amoris,
Intus furens incendium,
Suspensio beata,
Pax cordis & suavissima
Mentis bonæ voluptas!
O quas Aligerum liras
Dulcesque cantus audio!
Carmina resonant non prius
Accepta æthereis choris.
Auditis ut decemplicem
Amor intus agit molem!
Amor hic est, nosco sonantium
Errores digitorum.
Vt blanda pubes cœlitum
Arripit aure sonitum!
Vt accinunt Amori
Aligerum phalanges!
Vt astra mulcent cantibus!
Hic eloquenti verbere
Chelym flagellat auream.
Hic garrientes fistulas
Blandis maritat vocibus.
Hic leni auratum pectine tangit ebur,
Doctus hic est molles ungue cedere fides,
Hic patrios sacro personat ore modos.
En ut decoris saltibus
Errantes quatiunt solum!
Nunc implicantur invicem,
Et sese manibus trahunt.
Nunc delicatis gressibus

Cantui occinunt sonoro.

Nunc in obliquam celeres cateruam

Disgregant sese placido rotatu,

Latoque plausu.

O pura mentis gaudia,

O sancti Amoris Orgia!

Adeste Amantes, quotquot ad aethera

Promouet virtus leuiore penna

Adhuc caduca corporis

Mole gravatos.

Nunc est canendum, nunc superum choris

Fas est adesse, & psallere.

Ergo huc canora tympana, & lyras ferte,

Ferte vota, ferte laudes.

Ludite, plaudite, psallite Amori:

Dulcia carmina pangite Amori:

Pangite laudes, fundite versus,

Cœlica promite cantica Amori.

Pulsate novo sydera cantu.

Plaudite cœli, plaudite terra,

Plaudite Amori.

Sed quis repente corripit mentem dolor,

Et nostra turbat gaudia?

Scilicet injecta curarum compede, & arcto

Carnis ligata vinculo

Ad ima rursus labitur

Mens è polorum culmine.

O Amor, ô retriçæ tandem fastidia vitæ

Tolle: ut siderea tibi liber sistar in arce

Tunc mea securus jaçtabo gaudia, quando

Vnica vita duos junget, & unica dies.

S. I V.

Completorio feruentius adesse debemus multis de causis.

Somnus imago mortis.

- I. **H**Ac hora totius diei defectus supplere debemus, ut si cæteris forsan officiis minus ala-

riter, & devotè interfuimus, majori nunc fervoris, ac pietatis conatu peractæ per diem orationis negligentiam compensemus. Illud autem summoperè Monacho cavendum est, ne absque gravissima necessitate publicæ desit officii hujus recitationi. Fratres Prædicatores huic pietati sedulò incumbabant. Nam, ut ait Theodoricus in vita sancti Dominici, ceu rem valde optatam Completorium expectabant, atque ad illud tanquam ad solenne quoddam festum se præparantes mutuis se precibus commendabant. Multæ autem sunt causæ ad hanc observationem acrius stimulantés, quas (a) magistri spirituales recensent. Primò enim hæc hora est qua de labore vitæ activæ ad tranquillam contemplationis pacem modo superius explicato transimus, Canticum justis senis propterea psallentes: (b) *Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace.* De impiis scriptum est; (c) *Contritio, & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt.* Justis autem si dormiunt non timebunt, quiescent, & suavis erit somnus eorum (d) *Creavi fructum labiorum pacem, dicit Dominus, fructum scilicet sacrarum precum, quas hac hora complemus, pacem ei, qui longè est, & qui propè.* Quomodo enim perturbato animo ille poterit inveniri, de quo scriptum est: (e) *Et factus est in pace locus ejus.* An non illa, quæ dilectum quærebat elapsam & lectuli, & noctis secretum elegit? (f) *In lectulo meo, ait, quæsi vi per noctem quem diligit anima mea.* En loci, & temporis quam prudenter adhibet opportunitatem! Per lectum siquidem sanctæ quietis otium intelligitur, quo nihil accomodatius ad usum amoris, ad sapientiæ investigationem, ad gratiarum incrementa. Per noctem finis exprimitur occupationum, perturbationum fuga, omnium laborum oblivio: (g) *Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad ves-*

a Umbertus in Reg. S. Augustin. c. 38. b Luc. 2. 29. c Psal. 13. 3. d Isai. 57. 19. e Psal. 79. f Cant. 3. 1. g Psalm. 103.

peram, & non ultra. Nocte enim ingruente tempus tacendi est, tempus vacandi, & videndi quam dulcis est Dominus. Deinde hac hora præparandus est locus, in quo animus cum Deo quiescat sancti Regis exemplum imitando, qui per diem assiduis regni curis distractus die peracto quasi quoddam Completorii rudimentum describens dixit: (h) *Si ascendero in lectum strati mei, si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.* Sed ubi inquires locum Domino præparabo? Queris ubi? In teipso: *Delicia mea*, dicit (i) Dominus, *esse cum filiis hominum*. Audi autem ipsum designantem sibi locum. Quis est iste locus quietis meæ? (k) *Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Si tale fuerit cor tuum, locus gratissimus Domino factum est. Denique quis non studeat adversus potestates tenebrarum, hac hora potentius armari, quarum noctu major est vis? Sunt verò hæc arma specialis ad id oratio, aquæ lustralis aspersio, Prælati benedictio, & solemnitas B. Mariæ invocatio.

II. Unum addiderim, turpe admodum esse inutiliter hoc tempus transigere, quo totius diei acta ad censuram revocare debemus, finemque nostrum Domino cum lacrymis commendare. Morti enim initiamur cum dormire incipimus, ait (l) Plutarchus: Passimque (m) Auctores primæ notæ somnum vocant mortis fratrem. Quia videlicet, ut in libro de resurrectione scribit Athenagoras, similia accidunt sopitis, & defunctis. Apud Pausaniam in Eliacis in Cypseli Tyranni monumento efformatum legimus simulachrum noctis cum duobus infantibus, nigro uno, candido altero cum mortis, ac somni epigraphæ. Dormiunt mortui Deo, sicut dormientes velut mortui sunt.

h Psalm. 131. i Prov. 8, 31. k Isai. 66. 2. l Plutar. de consol. ad Apol. m Homer. Il. 14. n. 231. Mosehus, & Theocr. Idyl. 3. Virg. 6. Æn. Sen. Herc. fur. act. 4. & alii.

nobis. Locus sacer, in quo ossa mortuorum requiescunt Græco vocabulo cœmeterium, hoc est dormitorium dicitur à κοιμία quod est dormio, & communiter in sacris literis dormire dicuntur, qui felici securitate in Domino moriuntur. Hinc teste (n) Amalario, aptatur quodammodo officium Completorii commendationi, qua se homo commendat Deo, quando transit de sæculo: petimus enim dimitti in pace, & spiritum nostrum in manus Domini commendamus. Sic optimo fine claudimus diem, si nostri quoque finis recordamur. Hac autem recordatione nil efficacius ad traducendas hominum mentes à scelere ad virtutem, ut si benè animo concipiatur, omnem hominem quantumvis barbarum horrore percellere, & ad meliorem frugem convertere possit. (o) Statutum est omnibus hominibus semel mari: & in quocunque loco ceciderit lignum, ad Austrum, sive ad Aquilonem, ibi erit. Quis verò hæc audiens, & credens non perhorrescat? Momento vivimus, momento rapimur, & quidem momento inevitabili, unde pendet æternitas. Rectè priscus (p) Satyricus:

Heu, heu nos miseros quam totus homuncio nil est!

Ergò dum licet bene vivere studeamus. Sat dictum de Completorio. Jam tacendum & quiescendum est. Hoc est autem summe & perfecte quiescere, ait (q) Richardus Victorinus, à Creatoris pia laude nunquam cessare.

n Amalar. libro 4. c. 8. o Ad Hebr. 9. 27. Eccles. 11. 3. p Petr. Arbitr q Richard. libro 2. in Apoc. c. 2.